

Nieuwsbrief ProDemos

nummer 3 | 2023

Op woensdag 22 november mag Nederland opnieuw naar de stembus voor de Tweede Kamerverkiezing. Vertrekkende politici, nieuwe namen en partijen. Er valt straks veel te kiezen. ProDemos helpt kiezers in aanloop naar de verkiezingen met uiteenlopende activiteiten om goed voorbereid naar de stembus te gaan.

p. 10
*De democratie
is écht voor
iedereen!*

p. 5
*Van stemhulpen
tot Scholieren-
verkiezingen*

ProDemos

Huis voor democratie en rechtsstaat

In dit nummer

Een nieuw kabinet komt er niet zomaar. In dit nummer zetten we op een rijtje in welke stappen we van de val van het kabinet naar de bordesfoto van een nieuw kabinet komen. Verder legt de secretaris-directeur van de Kiesraad uit hoe we in Nederland vervroegde verkiezingen organiseren. En je leest natuurlijk alles over onze verkiezingsactiviteiten.

p. 2 | Inschrijven educatieprogramma's
p. 4 | Van val naar nieuw regeerakkoord
p. 12 | Interview met Hans Klok, secretaris-directeur van de Kiesraad
p. 14 | Zo wordt de StemWijzer gemaakt
p. 15 | Mediatips

Inschrijven voor een programma in Den Haag

(januari – juli 2024)

Met de start van het nieuwe schooljaar zijn ook onze educatieve programma's weer volop in uitvoering. In Den Haag betekent dat voor dit najaar de komst van bijna 40.000 leerlingen en studenten!

VO: INSCHRIJVEN VANAF 3 OKTOBER
Vanaf dinsdag 3 oktober, 12.00 uur, opent voor vo-scholen de inschrijving voor de Haagse programma's die plaatsvinden in de periode januari-juli 2024. Je kunt kiezen uit diverse programma's voor verschillende leerrichtingen. Boeken doe je gemakkelijk via ons online reserveringssysteem.

MBO: INSCHRIJVEN VANAF 24 OKTOBER
Ook voor het mbo hebben we verschillende programma's. En goed nieuws: met deze nieuwe manier van openstelling is de limiet op het aantal mbo-studenten voor de programma's in Den Haag komen te vervallen! Ben je mbo-docent, dan kun je je klas inschrijven vanaf 24 oktober, 12.00 uur.

Kijk voor meer informatie op prodemos.nl/openinginschrijving

ProDemos verwelkomt nieuwe leden raad van adviseurs

Michiel Buchel

Folkert Jensma

Robine de Lange-Tegelaar

Nadira Saab

Huri Sahin

ProDemos is blij vijf nieuwe leden in haar raad van adviseurs te mogen verwelkomen. Op 20 juni 2023 zijn de volgende nieuwe leden benoemd door de raad van toezicht van ProDemos:

- Michiel Buchel: oud-directeur-bestuurder NEMO Science Museum – expertisedomein publieksbereik
- Mr. Folkert Jensma: juridisch redacteur, commentator, columnist – expertisedomein media

- Mr. Robine de Lange-Tegelaar: President van de Rechtbank Den Haag – expertisedomein rechtsstaat
- Prof. dr. Nadira Saab: bijzonder hoogleraar e-didactiek primair en voortgezet onderwijs Universiteit van Leiden – expertisedomein educatie
- Huri Sahin: burgemeester van Rijswijk en lid Raad voor het Openbaar Bestuur – expertisedomein politiek/lokaal bestuur

Zij voegen zich bij de andere twee leden die al deel uitmaakten van de raad van adviseurs: prof. dr. Tom van der Meer (hoogleraar Politicologie – expertisedomein democratie) en mr. Heleen Rutgers (hoofdofficier van justitie OM, parket Oost-Brabant).

De raad van adviseurs geeft gevraagd en ongevraagd advies over de koers en de strategie van ProDemos.

Oproep aan politieke partijen: voer toegankelijke campagne

Help mee de Tweede Kamerverkiezing beter toegankelijk en begrijpelijk te maken! Die oproep doet ProDemos, samen met andere maatschappelijke organisaties, in een brief aan politieke partijen die meedoen aan de aankomende verkiezingen. In de brief

worden de politieke partijen verder gevraagd om een filmpje op te nemen waarin ze vragen beantwoorden van mensen met een lichte verstandelijke beperking (LVB). Deze filmpjes worden verzameld op de website Stemjijook.nl, waar mensen met een LVB toegankelijke

informatie vinden over de verkiezingen en hoe stemmen werkt.

Lees meer over de oproep op prodemos.nl/nieuws

De begroting van een demissionair kabinet

Op Prinsjesdag presenteerde het demissionaire kabinet Rutte 4 haar plannen voor het komende jaar. Wat zijn deze plannen waard nu we binnenkort naar de stembus mogen? Viel er wel wat te debatteren? Het werd besproken in aflevering #12 van onze talkshow Het Kamergesprek.

Kijk of luister Het Kamergesprek terug via prodemos.nl/kamergesprek

FOTO MINISTERIE VAN FINANCIËN / VALERIE KUYPERS

Nieuwe verpakking voor nieuwsbrief

Voor het versturen van deze ProDemos Nieuwsbrief is gebruikgemaakt van nieuw verpakkingsmateriaal, namelijk 100% recyclebaar biofolie, gemaakt van rietsuiker. Ondertussen werken we aan een nog duurzamere wijze van verzending van onze nieuwsbrief, zonder verpakking.

Van val naar nieuw regeerakkoord

Op vrijdag 7 juli 2023 viel het Kabinet Rutte-IV. Aanleiding voor de val waren de te grote meningsverschillen tussen VVD, CDA, D66 en ChristenUnie over migratiemaatregelen.

Rutte heeft het ontslag van alle ministers en staatssecretarissen aangeboden aan de koning. Het kabinet is nu demissionair en handelt alleen nog 'lopende zaken' af, tot er een nieuw kabinet is. Op woensdag 22 november 2023 is de Tweede Kamerverkiezing.

Hoe verloopt het proces van de val van het kabinet tot aan de vorming van een nieuw regeerakkoord? We zetten het op een rij in een tijdlijn.

7 juli 2023

VAL VAN HET KABINET

Na 1,5 jaar geregeerd te hebben, bood minister-president Mark Rutte aan de koning het ontslag aan van alle ministers en staatssecretarissen van zijn vierde kabinet.

14 juli 2023

DATUM VERKIEZINGEN

Op 14 juli maakte de Kiesraad de datum van de vervroegde Tweede Kamerverkiezing bekend: die vindt plaats op woensdag 22 november 2023.

28 augustus 2023

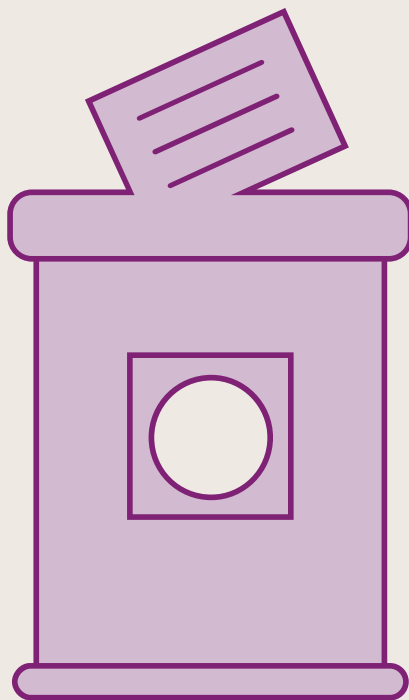
REGISTRATIE PARTIJNAMEN

Nieuwe partijen die willen deelnemen aan de verkiezingen konden tot en met 28 augustus hun partijnaam en logo registreren bij de Kiesraad.

9 oktober 2023

KANDIDAATSTELLING

Op 9 oktober leveren de deelnemende partijen hun kandidatenlijst in bij de Kiesraad. De Kiesraad controleert of de lijsten in orde zijn en maakt daarna in een openbare zitting op 13 oktober bekend welke kandidaten en welke lijsten geldig zijn verklaard.

11 oktober 2023

KIEZEN VANUIT HET BUITENLAND

Wil je stemmen, maar woon je in het buitenland? Dan moet je je bij de gemeente Den Haag registreren als kiezer vanuit het buitenland. Het registratieverzoek moet uiterlijk op 11 oktober ontvangen zijn.

8 november 2023

STEMPAS

Alle stemgerechtigden moeten uiterlijk op deze dag in het bezit zijn van een stempas. De stempas wordt gestuurd naar het adres waar je op de dag van de kandidaatstelling (9 oktober) officieel woont.

17 november 2023

KANDIDATENLIJST EN STEMINFO

Alle stemgerechtigden moeten uiterlijk op deze dag op hun adres een kandidatenlijst en een overzicht met stembureaus ontvangen.

22 november 2023

VERKIEZINGSDAG OF DAG VAN STEMMING

Vanaf 07.30 uur tot 21.00 uur zijn de stembureaus geopend. Alle stemgerechtigden kunnen hun stem uitbrengen.

UITSLAG VERKIEZING

De stemmen worden geteld en alle tellingen van de gemeentelijke stembureaus en de hoofdstembureaus worden opgeschreven in een proces-verbaal. Die worden overgedragen aan het centraal stembureau. Voor deze verkiezing is dat de Kiesraad. De Kiesraad controleert de uitslag. Als alle controles zijn uitgevoerd, wordt de uitslag van de verkiezing in een openbare zitting vastgesteld. Dit zal niet eerder zijn dan 8 dagen na de stemming. De Kiesraad overhandigt het proces-verbaal met de uitslag aan de voorzitter van de Tweede Kamer.

6 december 2023

WISSELING

De dag waarop de zittende leden van de Tweede Kamer aftreden en de nieuwe Tweede Kamer aantreedt.

Na de verkiezing

DE FORMATIE

Nu begint het proces van de formatie van een nieuw kabinet. Partijen gaan met elkaar praten om te kijken wie met wie wil samenwerken. Er wordt onderzoek gedaan naar een mogelijke coalitie.

REGEERAKKOORD

Nadat duidelijk is geworden dat een bepaalde coalitie mogelijk is, breekt er een nieuwe fase aan in de kabinetsformatie. De beoogde coalitiefracties stemmen in met de hoofdlijnen van het nieuwe beleid. Deze hoofdlijnen worden vastgelegd in het regeerakkoord. Als laatste worden de nieuwe ministers en staatssecretarissen beëdigd door de Koning. Het nieuwe kabinet kan aan de slag.

Bereid je voor op de Tweede Kamerverkiezing

Het politieke landschap is flink in beweging. Er zijn grote vraagstukken waarover een keuze gemaakt moet worden en veel partijen hebben een nieuwe partijleider. Het is daarom belangrijk om je te verdiepen in de plannen en standpunten van de politieke partijen. Maar iedereen doet dat op zijn eigen manier. Met een divers aanbod aan verkiezingsactiviteiten en -middelen helpt ProDemos Nederland graag goed voorbereid naar de stembus te gaan. Zit er wat voor jou tussen?

Zelf aan de slag

Doe de StemWijzer

Welke politieke partij past het beste bij jouw overtuigingen? Na het reageren op 30 stellingen zie je met welke partij jij de meeste overeenkomsten hebt en welke thema's spelen bij deze verkiezing.

Vul de stemhulp in op stemwijzer.nl

Doe de StemmenTracker

Hoe stemden de politieke partijen de afgelopen jaren over wetsvoorstellen in de Tweede Kamer? Via de StemmenTracker ontdek je welke politieke partijen het vaakst keuzes maakten waar jij het mee eens bent.

Vul de stemhulp in op stemmentracker.nl

Doe de Young Voice

Het is best lastig om te bepalen wat je van al die onderwerpen vindt waar de Tweede Kamer over gaat... En hoe kun je dan weten welke politieke partij bij je past? Young Voice helpt je daarbij. In deze stemhulp voor jongvolwassenen krijg je uitleg en voor- en tegenargumenten bij stellingen.

Vul de stemhulp in op youngvoice.nl

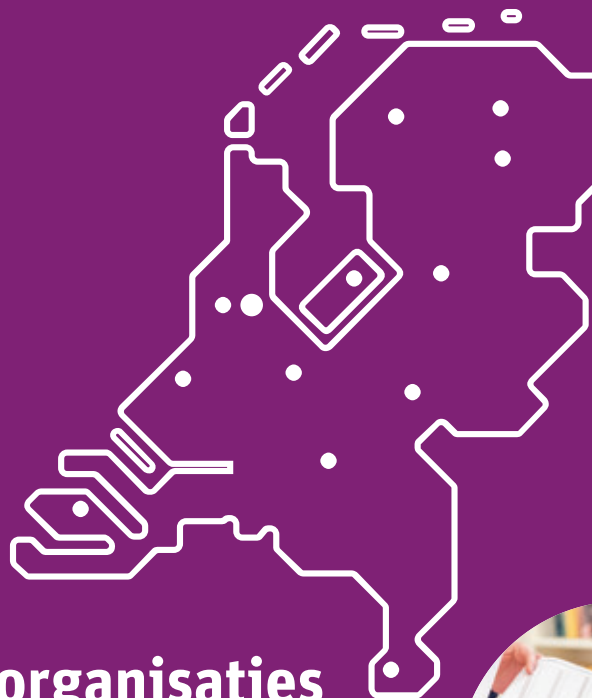

Bezoek verkiezingen.prodemos.nl

Waar gaat de Tweede Kamer over? Hoe moet je een vervangende stempas aanvragen? Waar is het dichtstbijzijnde stembureau? Antwoorden op deze en andere vragen vind je op onze informatiewebsite over de Tweede Kamerverkiezing.

Ga naar verkiezingen.prodemos.nl

Voor maatschappelijke organisaties

Verspreid de Verkiezingskrant in gewone taal

In Nederland hebben 1,9 miljoen mensen moeite met lezen en schrijven. Voor hen is het soms lastig om te begrijpen waar de verkiezingen over gaan en hoe het stemmen werkt. In de Verkiezingskrant in gewone taal leggen we het op begrijpelijke wijze uit.

Help de verkiezingskrant verspreiden.
Bestel gratis een of meer pakket(ten)
op prodemos.nl/verkiezingskrant

Stem jij ook? – informatie voor mensen met een LVB

‘Stem jij ook?’ is een project om mensen met een lichte verstandelijke beperking te informeren over de verkiezingen. Onderdelen van het project zijn:

- Stem jij ook?-verkiezingskrant met uitleg over de verkiezing en hoe het stemmen werkt.
- Een website met informatie en toegankelijke filmpjes, waarvan sommige met gebarentaal. Ook filmpjes waarin politici van politieke partijen zichzelf voorstellen en uitleggen waar ze voor staan. Ook vind je er kleurplaten (ter ondersteuning van educatieve gesprekken) en handleidingen voor professionals en naasten.
- Informatiebijeenkomsten: we komen graag langs bij jou op locatie om uitleg te geven over de verkiezing en het stemmen.

Organiseer een verkiezingsbijeenkomst

In heel Nederland komen mensen samen in buurthuizen, religieuze centra en bibliotheken. We komen daar graag langs om uitleg te geven over de aankomende verkiezing en het stemmen. We maken er een informatieve, interactieve en bovenal gezellige bijeenkomst van!

Nodig ons uit! Ga voor meer informatie naar
prodemos.nl/verkiezingsbijeenkomsten

Lees meer op
stemjijook.nl/voor-professionals

Voor het onderwijs

Gastles over verkiezingen

Onder begeleiding van een gastdocent van ProDemos ontdekt jouw klas het huidige politieke landschap. Wat zijn de taken van de Tweede Kamer? Welke partijen doen mee aan de verkiezing? Welke actuele onderwerpen vinden de leerlingen en studenten zelf belangrijk? De gastlessen zijn ontwikkeld voor het vo en mbo.

Boek via
prodemos.nl/verkiezings-gastles

Organiseer Scholierenverkiezingen

Laat jouw vo-leerlingen of mbo-studenten stemmen tijdens schaduwverkiezingen bij jou op school. Dat motiveert ze om zich te verdiepen in deze verkiezing en ze ervaren bovendien hoe het stemmen werkt. ProDemos organiseert dit jaar voor de 30ste keer de Scholierenverkiezingen.

Meld jouw school of klas aan op
scholierenverkiezingen.nl

Verkiezingsfestivals op het mbo

Samen met de Nationale Jeugdraad organiseren we Verkiezingsfestivals op mbo-scholen door heel het land. Mbo-studenten (voor wie deze verkiezing in veel gevallen de eerste keer is dat ze mogen stemmen) nemen deel aan een informatief programma met feestelijke activiteiten.

Ga voor meer informatie naar
prodemos.nl/verkiezingsfestival

In Beeld

Groeten uit...

Den Haag!

In de laatste week van augustus stonden de eerste leerlingen en studenten weer bij ons op de stoep in Den Haag: schooljaar 2023–2024 is van start gegaan. Een week later vonden ze ook hun weg naar gemeentehuizen, provinciehuizen en rechtbanken. Onze begeleiders hebben inmiddels alweer vele kilometers gereisd naar scholen door heel Nederland.

Wil jij dit jaar ook een educatief programma volgen met jouw klas? Boek gratis een passend programma via prodemos.nl/programmas

Het gemeentehuis

De provincie

De rechtbank

De klas

Wil je als docent liever zelf met je klas aan de slag?
Maak dan gebruik van ons gratis lesmateriaal op
lesmateriaal.prodemos.nl

De democratie is voor iedereen!

De begeleiders van ProDemos trekken al jaren het land door om in buurthuizen, bibliotheken en ontmoetingscentra uitleg te geven over onze democratie en rechtsstaat. Dit jaar hebben we ons aanbod vernieuwd en bieden de bijeenkomsten aan onder een nieuwe titel: 'Democratie voor iedereen'. Want we leggen graag uit dat de democratie écht voor iedereen is!

Het is een vrijdagavond in mei en we zijn in Utrecht. ProDemos is uitgenodigd door Stichting Asha, een vrijwilligersorganisatie van Surinaamse Hindostanen in Utrecht. We begeleiden voor hen de bijeenkomst 'Wijkcafé Gedeelde Waarden'. Ongeveer 50 deelnemers gaan met elkaar in gesprek over thema's als vrijheid, gelijkheid en solidariteit.

De deelnemers verdelen zich in groepjes en worden aangemoedigd om hun ervaringen en meningen uit te wisselen: 'Wat betekent vrijheid voor jou? Is jouw vrijheid hetzelfde als de vrijheid van de ander? En hoe zie jij jouw rol in de maatschappij?' Het levert levendige gesprekken op, waarin de deelnemers op zoek gaan naar de waarden die ze

met elkaar delen. Door met elkaar over deze vragen te praten, kunnen we de afstand tussen onszelf en anderen verkleinen.

Radj Ramcharan, secretaris van Stichting Asha: 'We hebben vaak de neiging om te praten over wat de overheid of anderen voor ons kunnen doen,

'Bijeenkomsten zoals deze helpen mensen na te denken over hun eigen rol.'

maar wat doen we zelf? Hier proberen we mensen aan te sporen om zelf een positieve bijdrage te leveren, om een helpende hand te bieden. Bijeenkomsten zoals deze helpen mensen na te denken over hun eigen rol.'

Na anderhalf uur van boeiende gesprekken komen de groepen weer samen voor een centrale nabeschouwing. Elk groepje presenteert gemeenschappelijke waarden die tijdens de gesprekken naar voren zijn gekomen. Onder de deelnemers bij Stichting Asha blijken betrokkenheid bij Nederland en het actief streven naar gelijkwaardigheid gedeelde waarden te zijn.

Organiseer ook een bijeenkomst

ProDemos biedt zes verschillende bijeenkomsten aan die gratis te boeken zijn door maatschappelijke organisaties. Hieronder vind je een overzicht. We komen graag langs. De bijeenkomsten zijn aan te vragen door maatschappelijke organisaties en verenigingen.

Op locatie

Cirkel voor democratie

We leven met elkaar in een democratie en ieders mening doet ertoe. Tijdens deze bijeenkomst denken we na over wat dit precies betekent. We doen verschillende opdrachten en gaan met elkaar in gesprek.

Recht voor iedereen

De rechtsstaat beschermt ons en stelt grenzen aan wat wij – en de overheid! – mogen doen. Tijdens deze bijeenkomst ontdekken mensen, aan de hand van hun eigen ervaringen, hoe de rechtsstaat werkt.

Wijkcafé Gedeelde Waarden

Wat betekenen 'vrijheid', 'gelijkwaardigheid' en 'solidariteit' voor ons? Tijdens deze bijeenkomst gaan we met elkaar in gesprek en op zoek naar wat ons bindt en welke waarden we samen delen.

Verkiezingsbijeenkomsten

In aanloop naar verkiezingen komen we langs om uit te leggen waar de verkiezingen over gaan en hoe het stemmen werkt. Zo helpen we deelnemers om goed voorbereid naar de stembus te gaan.

In Den Haag

Politiek voor nieuwe Nederlanders

We verwelkomen groepen nieuwe Nederlanders in Den Haag, in het hart van onze democratie. In een paar uur tijd beleven deelnemers de democratie aan den lijve en bezoeken ze de Tweede Kamer.

Op het gemeentehuis

Democracy voor nieuwe Nederlanders

In de raadszaal van de gemeente maakt de groep kennis met de lokale democratie. Tijdens het spelen van Democracy richten de deelnemers met elkaar een fictieve stad in. Zo ontdekken ze hoe democratische besluitvorming werkt.

Nodig jij ons uit? Ga voor meer informatie naar prodemos.nl/democratie-voor-iedereen

Burgerschap in de breedte

Verkiezingen waar de samenleving op kan vertrouwen

Interview met Hans Klok van de Kiesraad

De Kiesraad bestaat net zo lang als het algemeen kiesrecht in Nederland: sinds 1917. De eerste jaren onder de naam Centraal Stembureau. In 1951 werd dat aangepast in Kiesraad, omdat ze meer doen dan wat een centraal stembureau doet. De Kiesraad is inmiddels een belangrijke organisatie voor het hele verkiezingsproces.

Naar aanleiding van de komende Tweede Kamerverkiezing spraken we met secretaris-directeur Hans Klok over de taken van de Kiesraad en over het verkiezingsproces in Nederland.

Op vrijdag 7 juli viel het kabinet, daarom is de Tweede Kamerverkiezing vervroegd. Maar waarom is de verkiezingsdag pas op 22 november en niet bijvoorbeeld al in september?

In Nederland ligt het verkiezingsproces vast in de Kieswet. Daarin staan alle stappen die doorlopen moeten worden en hoeveel tijd er tussen die stappen moet zitten. Geen van die stappen mag worden overgeslagen, ook niet als de verkiezingen eerder worden gehouden dan gepland. Partijen moeten de tijd krijgen om zich te registreren en kandidaten te vinden, en er zijn veel praktische voorbereidingen nodig. Plus eind oktober kan niet, want het is niet handig om verkiezingen in een schoolvakantie te houden. Zo kwamen wij als Kiesraad

deden er 37 partijen mee aan de verkiezing, in verschillende kieskringen. We weten nog niet hoeveel het er deze keer worden, maar het zal naar verwachting weer een groot stembiljet worden.

De Kiesraad is naast centraal stembureau ook adviesorgaan en expertisepunt, en het takenpakket wordt nog groter. Welke taken krijgt de Kiesraad erbij?

We krijgen een meer beoordelende en ondersteunde rol om de kwaliteit van het verkiezingsproces te versterken. Bijvoorbeeld door gemeenten veel meer ondersteuning te bieden. Ook gaan we monitoren hoe de verkiezingen verlopen en of de kwaliteit op orde is. Het doel daarvan sluit aan bij de missie en visie van de Kiesraad: verkiezingen waar de samenleving op kan vertrouwen. Dat krijgen we voor elkaar door het verkiezingsproces eerlijk, transparant en controleerbaar te maken.

fouten worden gemaakt. Dat heeft ook een positieve kant, want het is belangrijk dat mensen op die manier participeren en zien hoe ons democratisch systeem functioneert. Eerlijkheid, transparantie en controleerbaarheid zijn het beste middel om dat wantrouwen te bestrijden. Dus daar zetten we ons voor in.

Lopen jullie wel eens tegen dilemma's aan?

Zeker. In Nederland hechten we heel veel waarde aan het stemgeheim (red. je hoeft aan niemand bekend te maken op wie je stemt) en stemvrijheid (red. je bepaalt in alle vrijheid op wie je stemt). Maar als mensen vanwege een lichamelijke beperking hulp nodig hebben bij het stemmen, dan ontstaat er een dilemma tussen toegankelijkheid aan de ene kant, en het stemgeheim en stemvrijheid aan de andere kant. In dit geval weegt toegankelijkheid dan zwaarder en mag iemand hulp krijgen in het stemhokje. Het wordt moeilijker bij briefstemmen of stemmen via internet. Deze manieren van stemmen geven meer mensen de mogelijkheid hun stem uit te brengen, maar tegelijkertijd is het veel lastiger om te controleren of zij echt hun eigen keuze hebben gemaakt of dat iemand anders dat voor hen heeft gedaan. We kunnen niet weten of er iemand naast hen stond toen ze hun stembiljet thuis invulden. Uiteindelijk is stemmen in een stemhokje op een stembureau de beste garantie voor de stemvrijheid en het stemgeheim.

‘We merken dat steeds meer mensen komen kijken bij het tellen van de stemmen op stembureaus.’

uit op het advies om de verkiezing midden november te houden. Het kabinet heeft uiteindelijk gekozen voor 22 november.

Dat is over ruim anderhalve maand... Wat doet de Kiesraad allemaal rondom deze Tweede Kamerverkiezing?

Nog steeds zijn we, net als bij onze oprichting ruim honderd jaar geleden, in de eerste plaats centraal stembureau tijdens deze verkiezing. Dat betekent dat wij de officiële uitslag van de verkiezing vaststellen. En we vervullen ook een rol in aanloop naar de verkiezing. Alle partijen die mee willen doen, moeten via ons een aantal stappen doorlopen voordat wij ze daadwerkelijk op het stembiljet plaatsen. De vorige keer

Is dat nu extra nodig dan?

We zien een maatschappelijke trend van afname van vertrouwen in de overheid in het algemeen en verkiezingen in het bijzonder. Via sociale media krijgen we meer mee over verkiezingen in het buitenland, denk aan de laatste verkiezingen in de Verenigde Staten en de verdeeldheid die dat daar opleverde. De ideeën die daar heersen waaien over naar Nederland. We merken dat steeds meer mensen komen kijken bij het tellen van de stemmen op stembureaus, omdat ze denken dat er niet goed geteld wordt of dat er expres

Hans Klok is jurist en sinds 1 juli 2023 secretaris-directeur van de Kiesraad. Voorheen was hij programmamanager Verkiezingen en plaatsvervangend afdelingshoofd Democratie bij de Directie Democratie en Bestuur van het ministerie van BZK.

Zo wordt de StemWijzer gemaakt?

Ook voor deze Tweede Kamerverkiezing maakt ProDemos weer een StemWijzer om mensen goed voorbereid naar de stembus te laten gaan. We geven je een kijkje in de keuken.

Hoe maken we de stellingen?

Eerst bekijken we welke thema's bij deze verkiezing belangrijk zijn. Daar maakt een redacteur stellingen over, bij elkaar zo'n 60 à 70. Dat noemen we de groslijst. We checken of de stellingen duidelijk en begrijpelijk zijn en of ze goed verdeeld zijn over het politieke spectrum. Daarna vragen we de politieke partijen om hun positie aan te geven: eens, oneens of geen van beide. En we vragen ze om er toelichtingen bij te schrijven: waarom zijn ze voor of tegen?

'We kiezen 30 stellingen die evenwichtig verdeeld zijn over de thema's en het politieke spectrum.'

Dat kan kiezers veel extra inzicht bieden! We controleren of de stellingnames kloppen met de toelichtingen en de verkiezingsprogramma's. Tot slot kiezen we 30 stellingen die evenwichtig verdeeld zijn over de thema's en het politieke spectrum, en die samen een goed beeld kunnen geven van de verschillen tussen de partijen.

Door de val van het kabinet is de Tweede Kamerverkiezing eerder dan gepland. Maakt dat uit?

Door de kortere voorbereidingstijd moesten we al beginnen met stellingen maken voordat de verkiezingsprogramma's af waren. Voor de thema's hebben we nu vooral gekeken naar websites en blogs van politieke partijen, naar hun stemgedrag in de afgelopen periode in de Tweede Kamer en naar wat burgers in peilingen zeggen belangrijk te vinden. De antwoorden van de partijen op de stellingen kunnen we wel checken met de verkiezingsprogramma's.

Welke politieke partijen mogen meedoen?

Alle partijen die meedoen aan de Tweede Kamerverkiezing! Ook alle nieuwe partijen benaderen we, zodra bij de Kiesraad bekend is dat ze meedoen aan de verkiezing. Sommige nieuwe partijen bellen ons gelukkig uit zichzelf al.

Wat willen we bereiken met de StemWijzer?

De StemWijzer is onze manier om mensen te helpen een keuze te maken. We willen dat de StemWijzer zo aantrekkelijk, betrouwbaar en toegankelijk mogelijk is, zodat zoveel mogelijk mensen een goede indruk kunnen krijgen van de verschillen tussen de politieke partijen.

En het is mooi meegenomen dat ze ook vanzelf een idee krijgen van de onderwerpen die in de Tweede Kamer worden besproken.

De StemWijzer voor de Tweede Kamerverkiezing komt eind oktober online op stemwijzer.nl

Mediatips

Kruip deze herfst op de bank met een boek – bekijk onze leestips over de democratische rechtsstaat.

Supergaaf – de overtuigende taal van Mark Rutte

Robbert Wigt

Hoewel er over demissionair premier Mark Rutte veel boeken zijn geschreven, is dit boek echt anders. Docent Nederlands Robbert Wigt onderzoekt hoe het Rutte telkens weer lukt om mensen te overtuigen – hoe pittig het debat of hoe kritisch de interviewer ook is. Daarbij duikt Wigt in de wereld van taal, retorica en argumentatieleer. Ruttés taalgebruik wordt scherp geanalyseerd en zijn trucs worden ontleed.

Supergaaf | Robbert Wigt
ISBN 9789462499744
192 pagina's | € 19,99

Democratie is niet voor bange mensen

Marcia Luyten

De wereld om ons heen verandert razendsnel en we staan voor grote maatschappelijke opgaven. Wat doet dat met ons als samenleving en hoe vult de politiek haar rol in? Deze bundel bevat columns van journalist en oud-Buitenhofpresentator Marcia Luyten, waarin ze de fundamenten van onze samenleving en systemen onderzoekt.

Democratie is niet voor bange mensen | Marcia Luyten
ISBN 9789403128870
160 pagina's | € 18,99

Monarchie – Koningshuizen in Europa vanaf 1940, geschiedenis, uitdagingen en overlevingskansen

Kemal Rijken

Dit boek behandelt Europese monarchieën in de moderne tijd: welke ontwikkelingen maken zij door en hoe verhouden zij zich in het speelveld tussen volk, media en politiek? Ook blikt Rijken vooruit: zijn de monarchieën toekomstbestendig?

Kemal Rijken schreef eerder een biografie over de Amsterdamse oud-burgermeester Van der Laan en maakt samen met ProDemos de talkshow Het Kamergesprek.
Monarchie | Kemal Rijken
ISBN 9789026354182
536 pagina's | € 34,99

Piraten, dieren, bejaarden – Wat stem jij? Alles over de politiek, verkiezingen en democratie

Sharon Gesthuizen

Stemmen mag pas vanaf 18 jaar. Maar dat betekent niet dat politiek en verkiezingen niet interessant zijn voor kinderen. Zeker niet als oud-Tweede Kamerlid Sharon Gesthuizen er uitleg over geeft. Want wie is in ons land eigenlijk de baas? Waarom hebben we wetten? En wist je dat chimpansees ook aan politiek doen? Na het lezen van dit boek wel!

Piraten, dieren, bejaarden | Sharon Gesthuizen
ISBN 9789021425337
128 pagina's | € 17,95

Save the date

Docentendag Maatschappijleer: vrijdag 12 april 2024

Voor docenten op het vo en mbo

De Docentendag Maatschappijleer is dé jaarlijkse vakconferentie voor (aankomende én ervaren) docenten maatschappijleer, -kunde, -wetenschappen en burgerschap. Je kunt er inspiratie opdoen, lezingen bijwonen, workshops en excursies volgen, kennismaken van nieuwe lesmethoden en met vakgenoten ervaringen uitwisselen. De avond voorafgaand aan de Docentendag organiseren we de Docentenavond op een bijzondere locatie.

Noteer dus alvast donderdag 11 april (Docentenavond) en vrijdag 12 april (Docentendag) in je agenda en hopelijk zien we je dan! Houd prodemos.nl/docentendag in de gaten voor meer informatie.

Zelf een workshop geven?

Lijkt het jou als docent of organisatie leuk om zelf een workshop te verzorgen op de Docentendag? Geef je dan snel op vóór 1 oktober 2023 via prodemos.nl/workshop-docentendag.

Benieuwd naar onze activiteitenagenda?
Kijk voor de actuele agenda op prodemos.nl/agenda

Op de hoogte blijven van onze activiteiten en evenementen? Meld je dan aan voor onze maandelijkse digitale nieuwsbrief. prodemos.nl/nieuwsbrief

ProDemos legt uit wat de spelregels zijn van de democratie en rechtsstaat en laat zien wat je zelf kunt doen om invloed uit te oefenen – in de gemeente, het waterschap, de provincie, het land en Europa.

ProDemos

Huis voor democratie en rechtsstaat

ProDemos
Hofweg 1H
2511 AA Den Haag

(070) 757 02 00
info@prodemos.nl
www.prodemos.nl

Deze nieuwsbrief is een uitgave van ProDemos en verschijnt 4x per jaar. Abonneer je gratis op prodemos.nl/nieuwsbrief

Redactie
Afdeling Marketing & Communicatie

Basisontwerp

Studio Duel

Fotografie

Bart van Vliet, Sander Koning

Lay-out

Puntspatie [bno]

Druk

Bendion Mailsupport BV

Wil je de nieuwsbrief niet meer ontvangen?

Mail dan je naam en adres naar info@prodemos.nl.